

But we have established — **והא קיימא לן עד צאת הכוכבים יממא הוא**
that until the appearance of the stars, it is day

OVERVIEW

The גמרא states that it is an established ruling that until the stars come out it is (still) considered day (even after sunset). תוספות will explain where we find this established ruling. In addition תוספות will comment on the meaning of צאת הכוכבים.

אומר רבינו יצחק דפשיטא ליה לגמרא דעד צאת הכוכבים יממא —

The ר"י says that the reason the גמרא is certain that until צאת הכוכבים it is day (even though there seems to be no explicit source for this), is -

משום דמסקינן בסוף פרק ב' דמגילה (דף כב) דמעלות השחר יום הוא —

because the גמרא concludes in the end of the second פרק of מגילה that from עלות **עלות השחר onward it is considered day.** The גמרא there proves that מעלות השחר is day -

דכתיב¹ ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים —

For it is written, 'and we are doing the work from עלות השחר until צאת הכוכבים - **ואומר² והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה** —

And it says in the following פסוק, 'and the night was for guarding and the day was for work'. They worked from עלות השחר, proving that from עלות השחר onwards is day (when they worked). תוספות concludes his explanation of the ק"ל -

ומהתם נמי מוכח דעד צאת הכוכבים יום הוא —

And from there it is also evident that until צאת הכוכבים it is day, for they worked until צאת הכוכבים.³

anticipates a difficulty:

ולא קשה מההוא קרא לתנאי דפרק במה מדליקין (דף לד, ב ולה, א) —

And there is no difficulty from that פסוק (which indicates that until צאת הכוכבים it is day) **to the תנאים of פרק במה מדליקין** (who seem to maintain that day ends before צאת הכוכבים), for instance -

דקאמר רבי יהודה⁴ משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין —

That ר"י maintains that the time of בין השמשות⁵ is after the sun sets as long as

¹ ירושלים. The פסוקים are discussing the building of the walls of the walls of ירושלים. נחמיה ד, טו.

² שם טז.

³ תוספות explains that even though it may not say explicitly in any גמרא that הוא עד צאת הכוכבים יום הוא, nevertheless it is obvious from the גמרא in מגילה ([and] from the פסוקים in נחמיה) that the גמרא maintains this.

⁴ See ר' נחמי' who argues there with ר' נחמי' who explains that תוספות question is also according to מהרש"א הארוך אות מ' יהודה. Therefore תוספות uses the word תנאי (in the plural).

the eastern face of the sky is red. Afterwards בין השמשות ends and night begins.

תוספות continues to build the question:

– **ואיכא למאן דאמר התם שני חלקי מיל שהוא לפי הנראה שעה גדולה לפני צאת הכוכבים** –
And there is one who maintains there that this period from החמה till כל משתשקע החמה
is the time it takes to walk **two (parts)** (ביה"ש" is the duration of ש"ש) of מאדימים
[thirds] of a **מיל**.⁶ **This is apparently a long time before צאת הכוכבים.** How can we
reconcile these two opinions?!

תוספות responds that there is no difficulty -

– **דאין אנו בקיאים בצאת הכוכבים** –

For we are not experts in knowing when is צאת הכוכבים -

– **כדאמר התם⁸ לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים הנראים בלילה** –

As the גמרא states there that צאת הכוכבים does not refer to **big stars that are seen by day and not small stars that are seen at night** -

אלא בינונים:

But rather צאת הכוכבים means when **average** sized stars can be seen.⁹

SUMMARY

We know that it is day until צאת הכוכבים from the פסוקים in נחמיה which state ואנחנו ויהיה לנו וגו' והיום מלאכה and עושים במלאכה וגו' עד צאת הכוכבים the time of צאת הכוכבים.

THINKING IT OVER

תוספות initially stated that the end of ביה"ש according to ר' יהודה is a שעה גדולה לפני צאת הכוכבים; implying (seemingly) that no stars are to be seen at that time. תוספות answers that we are not בקיאים בצאת הכוכבים. That does not seem to answer the question, since there are no כוכבים at that time!¹⁰

---

⁵ בין השמשות (twilight) is the time between ודאי לילה and ודאי יום. When the day ends בין השמשות begins and when בין השמשות ends, night begins.

⁶ A מיל is two thousand אמות. The time of כדי הילוך מיל is either eighteen or twenty-four minutes. שני חלקי מיל would be either twelve or sixteen minutes; meaning that nighttime is either twelve or sixteen minutes after החמה שקיעת.

⁷ According to the פסוק in נחמיה this time (after the יהודה דר' ביה"ש"ר) it is ודאי יום (since it is a 'שעה גדולה' before צאת הכוכבים) while according to ר"י it is לילה ר"י.

⁸ שבת לה, ב.

⁹ It is therefore possible to say (since we are not experts in צאת הכוכבים) that צאת הכוכבים begins after the ביה"ש of ר' יהודה. See 'Thinking it over'.

¹⁰ It would seem that תוספות initially maintained that the term צאת הכוכבים means when [all/most of] the stars appear. That certainly does not occur immediately after the ביה"ש דר"י.